

Postmodernismi uusi ja vanha aatevirtaus

Syyskuun lopulla pidettiin instituutissa luentopäivä posmodernismista. Mukana oli omien työntekijöiden lisäksi teol. tri Matti Amnell, joka on perhehtynyt aiheeseen laajalti.

Postmodernismi on sanana käytetty niin loppuun, että aihepiiristä voisi hyvin puhua jopa otsikolla ”Postmodernismin kuolema”. Vaikka kaikki eivät ole tottuneet vielä edes itse sanaan, puhumattaakaan sen sisällöstä, itse ilmiö on monessa mielessä jo mennyt. Tosin kyse on siitä, miten asia määritellään – ja se usein onkin vaikeinta. Postmodernismista on – tilanteen mukaisesti – olemassa monta erilaista määritelmää. Kulttuuri-ilmiönä se on eittämättä todellinen. Populistisen määritelmän mukaan postmodernia on kaikenlainen relatiivisuus, fragmentaarisuus ja ihanteiden kuihtuminen. Siihen kuuluvat hetkellisyys ja juurettomuus. Postmoderniksi nimetään kaikki kirjava tai kollaasinomainen.

Mutta onko postmodernismi koskaan ollut todellinen aatevirtaus? Onko sillä selvärajaisia piirteitä? Vastaus riippunee siitä, miten postmodernismi määritellään. Jollekin kyse on filosofiasta, toiselle yhteiskuntatieteestä. Taiteentutkijat ja estetiikan harrastajat ovat lähes omineet termin – vaikka se toisaalta on myös sosiologien rakastama. Teologiassa se tekee vasta tuloaan.

Määrittelyn vaikeudesta

Itse termistä on todettava, että kaksijakoinen sana post/moderni on sinänsä melko ymmärrettävä. Sillä tarkoitetaan modernin jälkeen tulevaa, olipa tuo moderni sitten mitä hyvänsä ja tulipa sen jälkeen

mitä tahansa. Yleensä modernismin aika liitettiin teolliseen vallankumoukseen ja eräänlaiseen ”järjen” vallankumoukseen. Tähän liittyi myös ajatus varmasta tiedosta ja sen tuomasta ihanasta tulevaisuudesta.

Modernismi mielletään ainakin esteetikassa sanan varsinaisen merkityksen mukaisesti myös ”nykyhetkeen” keskittyväksi aatteeksi. Jo modernismia – ei siis pelkästään postmodernismia – on pidetty radikaalina ja vallankumouksellisena virtauksena. Modernismille on ollut tyypillistä itsenäisyys (autonomisuus) ja suoranainen välirikko menneisyyden sekä historiasta tulevien arvojen kanssa.

Postmoderni vastustaa edistysuskoista rationalismia, julistaa järjen ja teknologian kriisiä sekä profetoi edistysuskon hiipumista.

Sen lisäksi postmodernismi liittyy uuteen totuuskäsitykseen. Kielen ei ajatella enää heijastavan todellisuutta pätevällä tavalla. Uusien filosofien mielestä kielenkäyttö on vain puhetapoja, eräänlaisia kielipelejä. Kukin valitsee oman pelinsä, mutta kellään ei ole lopullista totuutta.

Postmodernia teologiaa

Tohtori Amnell selvitti luennossaan postmodernin teologian piirteitä. Esimerkiksi amerikkalainen tutkija Mark C. Taylor edustaa uutta ajattelua tyylipuhtaasti. Hänen lähtökohtanaan on edellä mainittu kielellinen väittämä. Kieli viittaa vain kieleen. Totuutta ei tavoiteta. Merkitykset ovat kiinni vain puhujista.

Lähtökohtiensa perusteella hän haluaa purkaa perinteistä teologiaa. Taylor esittääkin useita teesejä teologiassaan. Ensimmäinen niistä koskee Jumalan olemusta.

Taylorin mukaan Jumala on kuollut. Ei ole olemassa persoonallista Jumalaa, joka voisi puhua ihmisten kanssa. Kristinuskossa olisi päästävä irti tällaisesta vanhasta ajatuksesta.

Toiseksi, jos Jumala on kuollut, ihminen itse subjektina lakkaa ja kuolee – ”minä kuolee”. Ihminen ei ole enää itsenäinen sielu.

Kolmanneksi Taylor puhuu historian lopusta, historian ”kuolemasta”. Historialla ei ole suuntaa eikä loppua. Tulevaisuus jää avoimeksi.

Neljänneksi tulee kirjan kuolema. Ei ole pysyviä totuuksia eikä pysyviä tekstejä. Raamattu ei ole ikuinen kirja, jolla olisi sanoma.

Näistä teeseistä rakentuu Taylorin ajattelu ja uusi teologia. Kriittinen arviointisija voisi ajatella, että Taylor on joutunut pitäytymään aika suuriin ”totuuksiin” voidakseen väittää, että totuutta ei ole. Hänen ajattelunsa kulkee kehässä. Tällainen kritiikki ei huoleta postmodernia ajattelijaa. Hän vastaa yksinkertaisesti, että vanhalla kielipelillä leikkijät esittävät tuollaista kritiikkiä, mutta uuden pelin pelaajat ajattelevat aivan uudella tavalla.

Vastauksien mahdollisuuksia

Leif Nummela kartoitti omassa luennossaan eräitä Amerikassa annettuja vastineita Taylorin kaltaiselle opetukselle. Hän totesi, että jotkut teologit ovat alkaneet painottaa uudelleen logiikan ja järjellä perusteltavan uskon näkökulmaa. Silloin kaikkea ei voi suhteellistaa.

Toinen suuntaus puolestaan korostaa sitä, että Jumalan Sana on ilmoitettua. Sitä ei tarvitse sellaisenaan perustella tieteen avulla, vaan Raamattu puhuu puolestaan.

Siksi sen sanomaa ei voi sivuuttaa viittauksella kielipeliin.

Kolmas suuntaus puhuu siitä, miten Raamatusta pitäisi kuunnella Jumalan puhetta. Silloin totuuden kriteerinä on kristinuskon ”suuri kertomus”, Jumalan oma kertomus Vapahtajasta. Tämä kertomus toteutuu seurakunnassa.

Kaikki nämä vaihtoehdot ovat vain keskustelun alkuvaiheessa tehtyjä yrityksiä vastata vaikeaan aiheeseen. Lisäksi ne ovat syntyneet kentällä, jossa luterilainen teologia ei ole juuri vaikuttanut. Niistä voi kyllä oppia, mutta niiden lisäksi on tehtävä kriittistä työtä uusien haasteiden edessä.

Tärkeintä on oppia arvioimaan postmodernin teologian lähtökohtia, jotta teorian väittämät tulisivat näkyviin ja niihin voidaan ottaa kantaa. Postmodernismia käsittelevässä päivässä otettiin hyvä askel tähän suuntaan.

Timo Eskola

Avajaispäivän kirjakerpputorilla riitti tarjontaa.

